

Översättningsteori

Innehåll

1	Uppkomst och utveckling av översättningsvetenskapen	3
2	Ekvivalens och översättningsmotsvarighet	6
2.1	Begrepp “ekvivalens” och “översättningsmotsvarighet”	6
2.2	Ekvivalensteori av Werner Koller	7
2.2.1	Denotativ ekvivalens	7
2.2.2	Konnotativ ekvivalens	9
2.2.3	Textnormativ ekvivalens	9
2.2.4	Pragmatisk ekvivalens	10
2.2.5	Formell-estetisk ekvivalens	10
2.3	Minimal översättningsenhet	10
3	Klassifikationer av översättningar	12
3.1	Kriterier för klassificering av översättningar	12
3.2	Skriftlig översättning och tolkning	14
3.3	Konsekutiv tolkning	14
3.4	Simultantolkning	15
4	Översättningstransformationer	17
4.1	Omställningar	17
4.2	Ersättningar	18
4.3	Tillägg och utelämnningar	19

5	Grammatiska och lexikalisk-grammatiska aspekter av svensk-ukrainsk översättning	20
5.1	Översättning av modalverb och hjälpverb	20
5.2	Översättning av personalpronomen	23
5.3	Översättning av obestämd och bestämd artikel . .	24
5.4	Översättning av komparationsformer av adjektiv .	24
5.5	Översättning av sammansatta satser	24
6	Lexikaliska aspekter av svensk-ukrainsk översättning	25
6.1	Översättning av fraseologismer	25
6.2	Översättning av förkortningar	26
6.3	Lista över några falska vänner av översättare . . .	27
7	Diskurs- och genrespecifika aspekter av svensk-ukrainsk översättning	29
7.1	Översättning av tidningsartiklar	29
7.2	Översättning av tidningsrubriker	30
7.3	Översättning av forskningsartiklar	31
7.4	Översättning av reklamtexter	32
7.5	Översättning av skönlitterära texter	33
7.6	Översättning av juridiska texter	34
	Källförteckning	37
	Terminologisk ordlista	39

Kapitel 1

Uppkomst och utveckling av översättningsvetenskapen

Tolkning uppstår tillsammans med språket och behovet för människor som talar olika språk att kommunicera med varandra.

Skriftlig översättning uppstår tillsammans med skriften.

Första översättningsteoretiker var själva översättare som försökte analysera egna erfarenheter och erfarenheter av sina kolleger.

Ännu i antiken diskuterade man frågan om hur nära originalet och översättningen kan vara, om det är bättre att översätta precis så som det står i originaltexten eller om man ska bara återge "intrycket av texten.

Senare försökte man formulera en rad krav som översättningar skulle uppfylla.

I mitten av 1900-talet börjar lingvister intressera sig för översättningsproblem.

Då förvandlas översättning från en konst till en vetenskap.

Tidigare trodde man att det var omöjligt att göra översättningar som motsvarar originalet (t.ex. W. Humboldt).

I mitten av 1900-talet blev översättning av politiska, vetenskapliga, tekniska och kommersiella texter allt viktigare. I sådana texter spelar individuell stil ingen större roll. Då förstod man så

småningom att svårigheter som uppstår när man översätter framkallas av skillnader i källspråkets och målspråkets struktur och att dessa skillnader ska utforskas av lingvister.

Dessutom höjdes krav på översättningar. Det räckte inte mer att återge texten som helhet. Översättningen skulle nu återge även alla detaljer, inklusive betydelser av enskilda ord. Det blev allt tydligare att översättning har språklig grundlag. Då började man forska lingvistiska faktorer som medverkar i översättningsprocessen.

Efter detta började man även undervisa i översättningen. Det blev klart att det inte räcker med att kunna två språk för att översätta. Man måste kunna dessa två språk på ett speciellt sätt d.v.s. förstå vilken korrelation har vissa enheter i två olika språk.

Bland banbrytarna inom översättningsvetenskapen bör man framför allt nämna Eugene A. Nida, med bibelöversättningsarbete som utgångspunkt, kanadensarna Jean Paul Vinay och Jean Darbelnet, kända representanter för "stylistique comparée", engelsmannen John C. Catford, fransmannen George Mounin och den amerikanske kontrastivisten R. Lado. Senare har de tyska forskarna (Werner Koller, Wolfram Wilss, Albrecht Neubert, Katharina Reiß) och engelsmannen Peter Newmark kommit med viktiga bidrag till översättningsvetenskapen.

Nida har i talrika artiklar behandlat översättningsfrågor och hans banbrytande verk "Toward a Science of Translation" utkom 1964. Nida lade tyngdpunkten på själva översättningsprocessen.

Även i Ukraina utvecklas översättningsvetenskap under sista tiden. Här tillhör Roksolana Zorivtjak, Vjatjeslav Karaban, Taras Kyjak, Lada Kolomijets, Oleksandr Tjerednytjenko, Ivan Sojko de främsta forskarna.

Svensk skönlitteratur översattes till ukrainska bl.a. av följande översättare:

- Olha Seniuk (Сельма Лагерлеф "Чудесна мандрівка

Нільса Гольгерсона з дикими гусьми”; Астрід Ліндгрен ”Знаменитий детектив Блюмквіст”, ”Малий і Карлссон”, ”Пеппі Довгапанчоха”, ”Роня, дочка розбійника”; Август Стріндберг ”Червона кімната”);

- Natalia Ivanytjuk (Альфред Єнсен ”Мазепа”, Туве Янсон ”Країна Мумі-тролів”, Захаріас Топеліус ”Казки”);
- Halyna Kyrypa (för det mesta barnlitteratur, dessutom sagor av Hans Christian Andersen från danska).

Тувярр хар нувфортіден нугра өвсэттнугар гувтс ут сом інте гурдес дурект фрэн сувска тлл укранска, utan фрэн руска тлл укранска.

Өвсэттнугсвевенскап ундервлас пэ мэнга унверсвтет оч хөгскolor бэде і Сверге оч і Украина.

Kapitel 2

Ekvivalens och översättningsmotsvarighet

2.1 Begrepp "ekvivalens" och "översättningsmotsvarighet"

Översättandets huvudsyfte är att finna riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten. I detta sammanhang har begreppet "ekvivalens" etablerat sig i översättningsvetenskapen. Denna term har använts i en mängd olika betydelser och den har heller inte alltid definierats. I allmänhet har den använts för att syfta på det semantiskt mest exakta motsvarighetsförhållandet (Nida). Men t.ex. kanadensarna Viney och Dalbarnet, som betraktas som den jämförande stilistikens grundare, använder termen ekvivalens i en helt annan betydelse: "Översättningsmetod som redogör för samma situation som i originalet men tyr sig till helt avvikande formuleringar."

På svenska har man använt både termen "ekvivalens" och "översättningsmotsvarighet". Den senare av dessa två syftar på ett ord eller ett uttryck som fungerar som motsvarighet, inte på själva motsvarighetsförhållandet som termen "ekvivalens".

Översättningsmotsvarighet – ett ord eller uttryck på målspråket som har använts i en viss text eller som man

skulle kunna använda eller tänker använda som motsvarighet till ett ord eller uttryck på originalspråket. Termen ”översättningsmotsvarighet” är alltså inte bara benämning på en god eller acceptabel motsvarighet. Det finns både goda, medelmåttiga, dåliga och direkt felaktiga översättningsmotsvarigheter. Det är mycket vanligt, att den motsvarighet som översättaren använt är bra ur en aspekt, dålig ur en annan.

2.2 Ekvivalensteori av Werner Koller

2.2.1 Denotativ ekvivalens

Denotativ ekvivalens innebär att man ska återge denotativa betydelser. I detta sammanhang finns det flera typer av förhållandet mellan käll- och målspråket.

1. Fullständig motsvarighet (ett ord i källspråket motsvarar ett ord i målspråket).

t.ex. *bord* – *стол*; *börja* – *начинати*; *svart* – *чорний*.

Fullständig motsvarighet har för det mesta ord som har bara en betydelse. Dessa ord tillhör följande lexikaliska grupper:

- (a) Egennamn och geografiska namn som finns i båda språk (t.ex. *Sverige* – *Швеция*, *Astrid Lindgren* – *Астрид Линдгрен*, *Pippi Långstrumpa* – *Пиппи Довгананчоха*).
- (b) Facktermer (*proton* – *протон*, *fonem* – *фонема*).
- (c) Några andra ordgrupper som t.ex. veckodagar, månader, räkneord.

2. Delvis (partiell) motsvarighet

- ett ord i källspråket motsvarar flera ord i målspråket (diversifiering)

t.ex. *gift* – одружений, заміжня; *svärmor* – свекруха, теца; *olja* – олія (*matolja*; нафта, мастило (*smörolja*), мазут (*eldningsolja*), дизельне паливо (*dieselolja*).

- flera ord i källspråket motsvarar ett ord i målspråket (neutralisering)

t.ex. *farmor*, *mormor* – бабуся; *hand*, *arm* – рука; *fot*, *ben* – нога.

Delvis motsvarighet har man i följande fall:

- (a) hos polisemantiska ord

<i>kattpare</i> (<i>tekn.</i>), <i>kamera</i> (серцева), <i>palata</i> (парламенту), <i>кімната</i>	—	<i>камера</i>	—	<i>frysack</i> (морозильна <i>камера</i>), <i>kamera</i> (відеокамера), <i>cell</i> (тюремна <i>камера</i>)
--	---	---------------	---	--

- (b) hos ord som inte har differentierad betydelse i något språk

paleць – *finger*, *tå*; *tvätta* – *мити*, *прати*; *blå* – *синій*, *блакитний*.

Delvis motsvarighet ser man tydligast när man betraktar semantiska fält (t.ex. måltider: *frukost*, *lunch*, *middag*, *kvällsmat* i svenskan, jfr. med *сніданок*, *обід*, *вечеря* i ukrainskan).

3. Ingen motsvarighet (ett ord i källspråket motsvarar inget ord i målspråket).

Ord som inte har ekvivalenter:

- (a) Egennamn, geografiska namn, namn på organisationer, tidningar osv. som inte har allmänt accepterade motsvarigheter (t.ex. *tidning* «*Östran*», *ön* «*Tjörn*»).

- (b) Realia – något som bara finns i en kultur (t.ex. maträtter – *köttbullar, борщ*; dansar – *зонак*; folkdräkt – *жупан, шаровари*; realia från samhällslivet – *ombudsman, мимухка*). *Tillfälliga luckor (halvera, посуд)*.

Sätt att återge lexik som inte har motsvarigheter:

- (a) Transkription och transliteration.
- (b) Översättningslån (калькування).
- (c) Omskrivning eller förklaring.
- (d) Ungefär översättning (*köttbullar – фрикадельки, посуд – kökssaker*).
- (e) Transformationsöversättning.

2.2.2 Konnotativ ekvivalens

Man ska lägga märke till stil. Det finns bl.a. sociala konnotationer, geografiska konnotationer, konnotationer som pekar på skriftspråket eller talade språket, temporala konnotationer, frekvenskonnotationer, konnotationer som pekar på användningsområde.

T.ex. *tala, prata, snacka – говорити, розмовляти, базікати; för att, eftersom, ty – тому що; fråga, spørsmål – питання, ansikte, anlete – обличчя, лик*.

2.2.3 Textnormativ ekvivalens

Man ska lägga märke till texttyp som översätts. Detta gäller såväl formell struktur av texten som valet av ord och uttryck.

T.ex. *med vänliga hälsningar – з повагою*, användning av pronomen *jag* i forskningstexter som översätts till ukrainska med pronomen *ми* eller opersonliga former.

2.2.4 Pragmatisk ekvivalens

Man ska lägga märke till mottagaren, d.v.s. den som ska läsa översättningen. Man överför texten inte bara till ett annat språk utan till en annan kultur.

T.ex. boken av Selma Lagerlöf "Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige" är egentligen en lärobok i geografi, men dess översättningar är skönlitterära verk.

2.2.5 Formell-estetisk ekvivalens

Med denna nivå försöker man påverka människornas känslor. Detta är speciellt viktigt när man översätter skönlitterära texter.

2.3 Minimal översättningsenhet

När man översätter ersätter man språkliga enheter i ett språk med språkliga enheter i ett annat språk. Vid den här processen får innehållet inte förändras. I detta fall är det alltså viktigt att hitta minimal språklig enhet (translem") som ska översättas.

Det finns olika synpunkter på hur man ska bestämma minimal översättningsenhet. Man kan ändå säga att minimal översättningsenhet är sådan enhet i källtexten som kan ha motsvarighet i måltexten men om man delar den här enheten då kan mindre delar inte ha någon motsvarighet i måltexten.

I språkvetenskap är morfem en minimal enhet som har betydelse. Men det är mycket sällan att morfem är minimal översättningsenhet. Detta har två grunder.

Å en sida har oftast andra språkenheter (t. ex. ord eller meningar) en semantisk betydelse som man inte kan dela i mindre enheter. Å annan sida även om morfem har egen oberoende betydelse motsvarar den oftast i målspråket en större enhet som inte kan delas.

I praktiken kan minimal översättningsenhet vara en enhet på vilken som helst språklig nivå, d. v. s.:

- fonem (i tolkning) eller grafem (i skriftlig översättning);
- morfem;
- ord;
- ordgrupp;
- mening;
- text.

Kapitel 3

Klassifikationer av översättningar

3.1 Kriterier för klassificering av översättningar

Det finns många kriterier för klassifikation av översättningar:

1. Förhållande mellan källspråket och målspråket
  - Översättning inom samma språk (diakronisk (historisk) översättning och transposition (en genre eller stil översätts till en annan));
  - Översättning mellan olika språk (binar översättning – översättning mellan två naturliga språk; intersemiotisk översättning – översättning mellan ett naturligt språk och ett planspråk (штычна мова); transmutation – översättning mellan två planspråk).
2. Subjekt av översättning och dess relation till författaren av text
  - Traditionell (mänsklig) översättning (när författare och översättare är olika personer; auktoriserad översättning – översättning som är godkänd av författare; autoöversättning – författare och översättare är samma person);

- Blandad översättning (dator + människa);
  - Automatisk översättning (översättning med hjälp av dator).
3. Beroende på översättningsenheter som används av översättare
- Översättning av morfemer;
  - Översättning av enskilda ord;
  - Översättning av fraser;
  - Översättning av avsnitt;
  - Översättning av texter.
4. Beroende på formen av källspråkstexten och målspråkstexten
- skriftlig översättning;
  - muntlig översättning (tolkning – konsekutiv och simultant).
5. Beroende på område av mänsklig kommunikation (diskurs) texten kommer ifrån
- samhällspolitisk översättning (t.ex. tidningsartiklar);
  - ekonomisk översättning (t.ex. artiklar i ekonomiska tidskrifter);
  - juridisk översättning (t.ex. lagtexter, avtal);
  - vetenskaplig och teknisk översättning (t.ex. forskningsartiklar, bruksanvisningar);
  - översättning av reklamrester (t.ex. reklam på tv, reklaminskrifter);
  - skönlitterär översättning (prosatexter, dikter).

3.2 Skriftlig översättning och tolkning

Översättning — skriftlig överföring av ett budskap från ett språk till ett annat.

Tolkning — översättning av muntligt tal till ett annat språk. Det finns olika metoder av tolkning.

- Simultantolkning — man tolkar samtidigt medan talet pågår.
- Konsekutivtolkning — man tolkar i efterhand, styckevis eller mening för mening.
- Viskningstolkning — man talar samtidigt som talaren fast med låg röst, och nära den part som lyssnar och tar del av det som tolkas.
- Skrivtolkning — man skriver när allt som hörs och händer på dator.
- Tolkning från papper — man läser en text och talar.

Person som översätter kallas översättare, person som tolkar kallas tolk. Det finns kontakttolkar och konferenstolkar: Kontakttolkar tolkar mellan enskilda personer och representanter för myndigheter. Konferenstolkar tolkar vid internationella affärs- och organisationskontakter eller vid möten och sammankomster. Professionella översättare i Sverige översätter endast till sitt modersmål. Översättning görs från källspråk till målspråk.

3.3 Konsekutiv tolkning

Konsekutivtolkning — en typ av tolkning när tolken sitter tillsammans med mötesdeltagarna, lyssnar till talaren och återger därefter talet på ett annat språk, oftast med hjälp av anteckningarna. Konsekutivtolkning sker under pauser i samtalet. Talaren och tolken turas om. Vanliga fall när konsekutivtolkning används:

- affärsmöten;
- telefonsamtal;
- presskonferenser;
- på presentationer och utställningar;
- samtal vid luncher, fester eller dylikt.

Fördelar av konsekutivtolkning är att man vanligtvis använder bara en tolk och att man inte behöver speciell teknisk utrustning. Samtidigt pågår samtalet långsammare jämfört med evenemang där man har simultantolkning.

3.4 Simultantolkning

Simultantolkning kallas på ett annat sätt konferenstolkning och används speciellt ofta i EU men blir allt vanligare även i Ukraina. För simultantolkning behöver man särskild utrustning – en kabin. Det brukar finnas 2 eller 3 tolkar som turas om med tolkning. Det ställs följande krav till simultantolkare:

- Simultantolk måste behärska både käll- och målspråk perfekt.
- Simultantolk måste behärska område man tolkar i och ha god allmän bildning.
- Simultantolk måste behärska själva simultantolkningen och vara van vid tekniken som används.
- Det är viktigt att kunna förbereda sig innan simultantolkning (t.ex. förbereda ordlistan i förhand).

Viktiga egenskaper för simultantolkare är att kunna koncentrera sig och vara snabb såväl i tanken som i formuleringsförmågan. Speciella problem kan uppstå vid simultantolkning när:

- talaren talar inte sitt modersmål och har stark brytning eller t.ex. har fel ordföljd;
- talaren läser texten, ofta alldeles för snabbt (det är mycket lättare att tolka när man talar fritt och levande)

Kapitel 4

Översättningstransformationer

Det är viktigt att översättare kan förvandla källspråkets strukturer på sådant sätt att strukturer i målltexten överger innehållet och motsvarar målspråkets normer. Dessa förvandlingar kallas för översättningstransformationer. Alla transformationer delas i fyra grupper:

- omställningar;
- ersättningar;
- tillägg;
- utelämnningar.

4.1 Omställningar

Förändring av språkelementernas följd i målltexten jämfört med källtexten. Språkelementer som vanligtvis ställs om är ord, ordgrupper, delar av sammansatta satser, satser i texten.

T.ex.: Omställning av ordgrupper:

Det har inte sagts så mycket om lille Shervin.

Про маленького Шервіна не так багато говорили.

4.2 Ersättningar

Ersättningar är den mångfaldigaste översättningstransformationen. Det finns lexikaliska och grammatiska ersättningar.

T. ex.: *Ni måste hitta informationer om Sverige.*

Вам потрібно знайти інформацію про Швецію.

I detta exempel ersätts pluralisform av substantiv "informationer" med singular i ukrainska.

Det finns följande typer av grammatiska ersättningar:

- ersättning av grammatiska former (t.ex., singular — plural hos substantiv);
- ersättning av ordklasser (t.ex., substantiv — pronomen);
- ersättning av syntaktiska satsdelar (t. ex., subjekt — objekt);
- syntaktiska ersättningar i sammansatta meningar (t. ex., huvudsats — bisats).

Det finns följande typer av lexikaliska ersättningar:

- konkretisering (språkkonkretisering och kontextuell konkretisering);
- generalisering;
- grund ersätts med följd och tvärtom.

Det finns även andra typer av ersättningar som ligger på både lexikalisk och grammatisk nivå: antonymisk översättning och compensation (för översättningsenheter som inte har motsvarigheter i målspråket).

4.3 Tillägg och utelämningar

Tillägg — man lägger till ord i måltexten.

T. ex., utrikesutskott — комітет з питань зовнішньої політики.

Utelämningar — man utelämnar ord i måltexten.

T. ex., regioner з низьким рівнем розвитку — underutvecklade regioner.

Kapitel 5

Grammatiska och lexikalisk-grammatiska aspekter av svensk-ukrainsk översättning

5.1 Översättning av modalverb och hjälpverb

Kunna

1. знати, вміти

kunna främmande språk — знати іноземні мови;

kunna utantill — знати напам'ять;

kunna läsa och skriva — вміти читати й писати.

2. могли, бути в змозі

jag kan inte hjälpa dig — я не можу допомогти тобі.

3. (виражає наказ, впевненість)

du kan tro att han kommer — можеш не сумніватися, що він прийде.

4. (виражає здивування) передається українським “лише”, “тільки”

Kan du tänka dig! — Подумати лише!

5. (виражає припущення) може, можливо
det kan hända — може статися.

Vilja

1. хотіти
du kan göra så som du vill — можеш робити так, як хочеш;
2. бажати
jag vill dig väl — я бажаю тобі добра;
3. мати намір
Ukrainas president vill underteckna avtalet — президент України має намір підписати угоду

Måste

1. треба, потрібно, необхідно
man måste göra — треба робити;
2. мусити, бути повинним
du måste komma — ти мусиш (повинен) прийти;
3. (вираження впевненого припущення) має
det måste väl han veta — він має це знати.

Skola

1. (майбутній час дієслова)
jag ska snart tillbaka — я скоро повернуся;
2. (намір)
Vart ska du gå? — Куди ти збираєшся?

3. (необхідність, наказ, погроза) треба, слід, бути повинним, мусити, (може передаватися наказовим способом дієслова)

du ska gå till doktorn — тобі треба до лікаря;

4. (припущення) мабуть

han ska vara rik — він мабуть багатий;

5. (skulle — ввічливість)

jag skulle råda dig — я б тобі порадив.

Låta

1. дозволяти, давати можливість, нехай

låt läsaren bedöma — дайте можливість оцінити читачу / нехай читач оцінить;

2. (допоміжне дієслово)

låta märka — дати зрозуміти; låta bli att göra ngt. — перестати щось робити; låt oss gå! — ходімо! (або “Відпустіть нас!”).

Böra

слід, треба

det bör anmärkas — слід зазначити.

Få

1. отримати, одержати

få svar — отримати відповідь;

2. (завершеність дії) перекладається доконаним видом дієслова

få veta — дізнатися;

3. змусити, спонукати до якоїсь дії

jag kunde inte få henne att svara — я не міг змусити її
відповісти;

4. мати право, могли

får jag komma in? — можна увійти?

5. (повинність) нехай

han får vänta — нехай зачекає.

Börja och sluta

починати;

(як допоміжне дієслово) передається префіксом “за-”
дієслова

hon började skratta — вона засміялася.

5.2 Översättning av personalpronomen

- jag — я, ми (det är möjligt när man översätter vetenskapliga
texter);
- du — ти, Ви;
- han, hon, den, det — він, вона, воно, вони (var och en av
dessa pronomen kan översättas med varje av dessa pronomen
i ukrainska);
- vi — ми;
- ni — ви, Ви;
- de — вони, men även він, вона, воно.

5.3 Översättning av obestämd och bestämd artikel

Oftast återger man obestämd och bestämd artikel inte explicit i ukrainska. I vissa fall kan man ändå översätta obestämd artikel med “якийсь”, “один” och bestämd artikel med “цей”, “той”, “свій”.

5.4 Översättning av komparationsformer av adjektiv

Lägg märke till att man ofta översätter svenskan komparativ och superlativ med positiv i ukrainska:

t. ex. *Det är den viktigaste frågan.* — *Це ключове питання.*

Större del av Ukrainas befolkning stödjer integrationen till EU. — *Значна частина українського населення підтримує євроінтеграцію.*

5.5 Översättning av sammansatta satser

Det förekommer ofta att man transformerar sammansatta satser när man översätter från svenska till ukrainska:

Svenskarna insåg att ... — *На думку шведів, ...*

Det är vanligt att man även tar bort eller lägger till bisatser.

Kapitel 6

Lexikaliska aspekter av svensk-ukrainsk översättning

6.1 Översättning av fraseologismer

Det finns olika ord i svenskan som betecknar fraseologismer – lexikaliserade fraser, lexfraser, stående uttryck, fasta förbindelser, idiom. I fraseologismen har hela sammansättningen en betydelse.

Sätt att översätta fraseologismer:

1. Man hittar motsvarande idiom i målspråket.
2. Man byter ut den mot en helt annan sekvens av ord i målspråket.

Några svenska forskare anser att även partikelverb som t.ex. «lägg av» eller sammansättningar som används i indirekt betydelse (som t.ex. «huvudvärk» som menar «problem») tillhör fraseologismer.

När man översätter kollokationer och idiom genomgår man två etapper:

1. Man ska känna igen ett uttryck som idiomatiskt och kunna tolka det korrekt.

2. Man ska kunna återge källspråkidiomets många betydelseaspekter i målspråket.

Vid andra etappen kan förekomma följande svårigheter:

1. Idiomatiska uttrycket kan sakna direkt motsvarighet i målspråket.
2. Källspråkets och målspråkets uttryck kan ha olika konnotationer.
3. Ett idiom i texten kan användas både i sin idiomatiska och bokstavligen betydelse.
4. Idiomatiska uttryck kan användas i olika textsorter och stilar.

Översättningsstrategier som används vid översättning av idiom:

1. Användning av idiom med liknande betydelse och liknande form.
2. Användning av idiom med liknande betydelse men olik form.
3. Parafrasering (omskrivning).
4. Utelämnande.
5. Kompensation.

6.2 Översättning av förkortningar

Förkortning – ett sätt att skriva ord eller hela uttryck med färre tecken.

Akronym (initialförkortning) – en förkortning bildad av begynnelsebokstäverna i flera ord eller ordled.

Sätt att översätta förkortningar:

Om förkortning finns i ordboken använder vi vanligtvis denna översättning. Om den inte finns dechiffrerar vi förkortningen och hittar sedan motsvarighet i målspråket med hjälp av följande strategier:

1. Direkt lån (tåget X2000 – потяг X2000).
2. Översättning genom transliteration och transkription (SIDA – СІДА).
3. Omskrivning (ICA – супермаркет ICA).
4. Man skapar en ny förkortning i målspråket (det beror mycket starkt på texttyp och man ska vara i alla fall försiktig med det).

6.3 Lista över några falska vänner av översättare

abiturient випускник школи

accent наголос (jfr. brytning)

adoptera, adoptering усиновлювати (jfr. anpassa)

advokatur притягнутий за вуха доказ; спотворення закону

affär магазин

akademiker людина з вищою освітою (jfr. akademimedlem)

aktivism рух за участь Швеції в Першій світовій війні

aktor обвинувач (jfr. aktör, skådespelare)

annons оголошення

annonsera публікувати, оголошувати

appendix додаток

aspirant кандидат (на посаду); стажер (jfr. doktorand)

avans вигода; прибуток

biograf кінотеатр

bod магазин; сарай

butelj пляшка

butik магазин

doktor кандидат наук

doktorand аспірант

hallå привіт

maskin машина, пристрій(jfr. bil)

mil шведська миля (10 кілометрів)

semester відпустка

termin семестр

villa приватний будинок

Kapitel 7

Diskurs- och genrespecifika aspekter av svensk-ukrainsk översättning

7.1 Översättning av tidningsartiklar

Svenska tidningsartiklar har en viss struktur:

1. Dåråd (dåråd) — kategorisering av nyheter (t.ex. 'fotboll' på en sportsida) eller ort (t.ex. 'Stockholm').
2. Rubrik — berättar med ett par ord vad artikeln handlar om, ibland finns det även underrubrik.
3. Publiceringsdatum.
4. Ingress — några meningar som ska väcka läsarens intresse, sammanfattning av brödtexten.
5. Brödtext — huvuddel av artikeln.
6. Uppgifter om författare.

Ukrainska tidningsartiklar har liknande struktur med det t.ex. saknas oftast ingress. Därför är det viktigt att lägga märke till strukturskillnader av båda texttyper när man översätter tidningsartiklar.

Vid översättning av tidningsartiklar finns följande problem:

- grammatiska problem (översättning av indirekt tal, meningar måste ofta förenas eller splittras);
- lexikaliska problem (översättning av förkortningar; översättning av facktermer — i tidningsartiklar måste läsare som inte har speciell utbildning förstå dem; översättning av namn på olika organisationer, personer och geografiska namn; översättning av metaforiska uttryck och allusioner);
- pragmatiska problem (man måste oftast ge ytterligare informationer för läsaren eller ta bort onödiga informationer).

7.2 Översättning av tidningsrubriker

När man översätter tidningsrubriker är det viktigt att återge innehållet av den översatta artikeln (men vanligtvis inte innehållet av rubriken i källspråket!) och att göra läsaren intresserad.

Det finns några vanliga strukturer av svenska tidningsrubriker:

- Man tar ett citat från artikeln och skriver det i rubriken efter dess författare (t.ex. 'Ukraina: lätta inte på sanktionerna'; 'Ex-oligarken: Det kommer ett maktskifte i Ryssland').
- Hänvisning till geografisk ort eller geografiskt område och beskrivning av vad som hände där (t.ex. 'Ukraina — protesterna dag för dag').
- En sats med subjekt och predikat som beskriver vad artikeln handlar om (t.ex. 'Hård träning kan ge dig dåliga tänder').

Det är viktigt att tänka på att när vi översätter t.ex. en ukrainsk artikel till svenska då ska man göra rubriken mer allmän, t.ex. lägga till ordet 'Ukraina' i rubriken så att svenska läsare kan förstå från rubriken vad artikeln handlar om.

Man får t.ex. översätta direkt följande rubriker från svenska till ukrainska (de handlar inte om Sverige eller innehåller lagom information som gör det möjligt för ukrainare att förstå vad artikeln handlar om):

- Fler svenskar väljer att äta vegetariskt.
- Gejser begravde nioåring.
- Hård träning kan ge dig dåliga tänder.

Men man får inte översätta direkt följande rubriker (de handlar om Sverige och ukrainare behöver mer information för att förstå vad motsvarande artikel handlar om):

- Jakt på det äkta Söder.
- Han vill få politikerna att verkligen lyssna.
- Nya alliansen goda nyheter för Löfven.

7.3 Översättning av forskningsartiklar

- Det är viktigt att översätta termer i källspråket med korrekta termer i målspråket. I många fall sammanfaller termernas betydelse inte i båda språk.
  - översättning, tolkning — переклад (письмовий, усний);
  - fundament (i syntax) — det saknas direkt motsvarighet i ukrainska;
  - sats, mening — речення;
  - konjunktion, subjunktion — сполучник (сурядності, підрядності);
  - лінгвокраїнознавство — det finns ingen direkt motsvarighet i svenska (Sverige-kunskap);

- лінгвокультурологія — det finns ingen direkt motsvarighet i svenska (kulturella studier).
- Översättning av personliga pronomen i forskningstexter. 'Jag' i svenska forskningsartiklar brukar man översätta med 'ми' eller med opersonliga former till ukrainska.
- Översättning av egennamn. Det är ofta viktigt att ange korrekt genus av forskare när man översätter från svenska till ukrainska (t.ex. 'forskare' översätter man som 'дослідник' eller 'дослідниця'). Dessutom ska man lägga till initialer efter forskarnas efternamn när man översätter från svensk till ukrainska och ta bort dem när man översätter från ukrainska till svenska.
- Metaspråket används på olika sätt i ukrainska och svenska forskningsartiklar.
- Översättning av verbet 'vill'. 'I denna artikel vill vi undersöka ...' — 'Метою цієї статті є ...'.

Dessutom har svenska forskningsartiklar jämfört med ukrainska annan struktur, andra regler för hur man citerar och gestaltar bibliografin.

7.4 Översättning av reklamtexter

Det finns olika typer av reklamtexter: komersiell reklam — social reklam — politisk reklam. Reklam kan omfatta bara text men innehåller oftast även bild eller video. Vid sides av reklam finns det även antireklam. Gemensamt för alla reklamtyper är att man försöker påverka människor med reklam så att de gör eller gör inte någonting (t.ex. köper en viss vara eller röstar för en viss politiker). För att uppnå pragmatisk påverkan använder man i svenska reklamtexter bland annat följande:

- Dialekt ('Nu flygöhr vey tyll Mallmeö').
- Ord från engelskan eller från andra språk ('scheißbillig').
- Ordspel ('Sov bort bekymren' — 'Sov gott').
- Slang, runda ord och dylikt ('Vårkukar') — gränser för vad som får stå i reklamtexter i Sverige och i Ukraina är olika.
- Grafiska detaljer ('ю' i röd färj i inskriften 'Україна для людей').

När man översätter reklam kan man använda följande strategier:

- fullständig förändring av reklamtexten;
- man behåller grammatisk struktur men förändrar lexikalisk betydelse;
- antonymisk översättning;
- man behåller både grammatisk struktur och lexikalisk betydelse.

7.5 Översättning av skönlitterära texter

Översättning av skönlitterära texter: konst eller teknik (uttrycka egen inställning till denna fråga och argumentera den).

Vad gör en skönlitterär översättning till en bra översättning:

- syntaktiska strukturer måste vara vanliga för målspråket;
- varierat ordförråd;
- anpassning till målkulturen och målgruppen av läsare.

Analys av översättning av Selma Lagerlöfs bok Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige till ukrainska av Olha Seniuk

Förändringar i översättningen jämfört med originaltexten har förorsakats av bland annat följande faktorer:

- genre av boken (den svenska originaltexten — lärobok i geografi, översättningen — en saga för barn), på grund av detta har de flesta geografiska detaljerna tagits bort och stilen har blivit mer sagolik och underhållande;
- tiden när översättning gjordes (översättning är cirka 50 år yngre än originaltexten, originaltexten innehåller några grammatiska former (preteritum pluralis som t.ex. 'höllo', 'voro') och ord som inte är vanliga i nutida svenska, översättning är på ukrainska som fortfarande uppfattas som modern).
- politiska och kulturella skillnader (det finns t.ex. inget om religion i den ukrainska översättningen).

7.6 Översättning av juridiska texter

Juridisk översättning — översättning av texter som tillhör rättsbranschen och beskriver förhållanden mellan människor.

Krav som ställs på juridisk översättare:

- kunskaper i källspråket och målspråket;
- kunskaper i rättssystem av båda länder;
- kunskaper i speciell terminologi i en viss gren av juridik;
- behärskning av specifik juridisk stil i målspråket;
- användning av informationskällor.

Informationskällor för översättning av juridiska texter:

- tvåspråkiga juridiska ordböcker;
- enspråkiga juridiska ordböcker (termbanker);
- Internet;
- juridisk litteratur;
- lagtexter.

Den svåraste och den viktigaste delen i juridiska översättningen är översättning av juridiska termer.

Några juridiska termer

- offentlig rätt — публічне право;
- civilrätt — цивільне право;
- internationell rätt — міжнародне право;
- folkrätt — міжнародне публічне право;
- internationell privaträtt — міжнародне приватне право;
- förvaltningsrätt — адміністративне право;
- kommunalrätt — муніципальне право;
- havsrätt — морське право;
- konkurrensrätt — конкурентне право;
- miljö rätt — екологічне право;
- processrätt — процесуальне право;
- skatterätt — податковоe право;
- straffrätt — кримінальне право;
- statsrätt — конституційне право;

- äktenskapsrätt — шлюбне право;
- familjerätt — сімейне право;
- balk-en — кодекс (t.ex. äktenskapsbalken — шлюбний кодекс).

Källförteckning

1. *Ingo R.* Från källspråk till målspråk : Introduktion i översättningsvetenskap / Rune Ingo. — Lund : Studentlitteratur, 1991. — 284 s.
2. *Lindqvist Y.* Gränslösa texter : perspektiv på översättning / Yvonne Lindqvist. — Uppsala : Hallgren & Fallgren, 2007. — 198 s.
3. *Lindqvist Y.* Översättning som social praktik / Yvonne Lindqvist. — Stockholm : Almqvist & Wiksell International, 2002. — 252 s.
4. *Löhnqvist B.* Översättning som kulturöverföring : rysk-svenska och svensk-ryska översättningsproblem / Barbara Löhnqvist. — Åbo : Åbo akad:s förl., 1993. — 163 s.
5. *Reuter M.* Översättning och språkriktighet / Mikael Reuter. — Helsingfors : Svensk språktjänst, 1991. — 100 s.
6. *Wadensjö C.* Kontakt genom tolk / Cecilia Wadensjö. — Stockholm : Dialogos, 1998. — 182 s.
7. *Виноградов В.С.* Введение в переводоведение : Общие и лекс. вопр. / В.С. Виноградов. — М. : Изд-во ИОСО РАО, 2001. — 221 с.
8. *Исаев М.А.* Шведский язык. Юридический перевод / Максим Анатольевич Исаев, Елена Константиновна Катусева. — М. : АСТ, 2006. — 206 с.

9. *Комиссаров В.Н.* Современное переводоведение. Учебное пособие / В.Н. Комиссаров. — М. : ЭТС, 2004. — 424 с.
10. *Крушельницкая К.Г.* Советы переводчику / К.Г. Крушельницкая. — М. : Астрель ; АСТ, 2002. — 317 с.
11. *Сдобников В.В.* Теория перевода / В.В. Сдобников, О.В. Петрова. — М. : АСТ ; Восток-Запад, 2006. — 448 с.
12. *Чеснокова Т.А.* Шведско-русский и русско-шведский словарь "ложных друзей переводчика" / Татьяна Анатольевна Чеснокова. — М. : РГГУ, 2011. — 195 с.
13. *Швейцер А.А.* Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты / А.А. Швейцер. — М. : Наука, 1988. — 215 с.

Terminologisk ordlista

D

delvis (partiell) motsvarighet частковий відповідник;
часткова відповідність

E

ekvivalens еквівалентність

ekvivalensnivå рівень еквівалентності

ersättning заміна

F

fullständig motsvarighet повний відповідник; повна
відповідність

F

fullständig motsvarighet повний відповідник; повна
відповідність

G

generalisering генералізація

K

kompensation компенсація

konkretisering конкретизація

konsekutiv tolk перекладач, що здійснює послідовний переклад

konsekutiv tolkning послідовний переклад

källspråk мова, з якої здійснюється переклад

källtext текст, який перекладають

M

minimal översättningsenhet мінімальна одиниця перекладу

målspråk мова перекладу

måltext текст перекладу

N

notationsteknik техніка нотування

O

omskrivning описовий переклад

R

realia реалія

S

simultantolk перекладач-синхроніст

simultantolkning синхронний переклад

T

tillägg додавання

tolk усний перекладач

tolkning усний переклад

transkription транскрипція

transliteration транслітерація

U

utelämning вилучення

Ö

översättare перекладач; письмовий перекладач

översättning переклад; письмовий переклад

översättningslån калькування

översättningsmotsvarighet перекладацький відповідник

översättningstransformation перекладацька трансформація, трансформація при перекладі